

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Paslapties dvelksmas

2012-07-02

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Apie kūrybą ir save

AUTORIUS: Romas Daugirdas

DATA: 2012-07

Paslapties dvelksmas

Romas Daugirdas

Poetė Tautvyda Marcinkevičiūtė atsako į Romo Daugirdo klausimus

- Pradėkime nuo biografijos ištakų, nulėmusių Tavo posūkį į literatūrą. Taigi kas ir kaip pastūmėjo į šias galeras? („Iš kur mergaitei tiek drąsos, tiek valios geležinės?“)

- Man pačiai keista, o kitiems gal net pasirodys juokinga po pusės šimto metų įbristi į vaikystės upę, pritariant Herakleitui, kad tas įbridimas jau visai kitoks - „lyg senutė, viena ranka prilaikanti Charono irklą, atlikinėtą *pa de deuex* vaikiškame balete „Snieguolė ir septyni nykštukai“ (eil. „Juodoji akivaro akis“). Bet be tų prisiminimų niekaip neišsiversiu, bandydama artėti prie biografijos ištakų. Knygos žmogumi mane suformavo ankstyvoji vaikystės aplinka. Tėvelis buvo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas, vienu metu mokyklos (ne mano) direktorius, į namus parsinešdavęs kalnus mokinių sąsiuvinių ir man, paauglei dukteriai, retkarčiais leisdavęs juos taisyti. Namuose buvo sukaupta nemaža smetoniškų knygų ir žurnalų biblioteka. O Mama buvo mokslinė bibliografė, į pensiją išlydėta iš Kauno V. Kudirkos centrinės bibliotekos direktorės pavaduotojos pareigų. Dar nemokėdama skaityti tupėdavau pas Mamą įvairiose bibliotekose, kuriose ji tuo metu dirbo, ir stengdavausi išsismelkti į ten buvusias knygas, kurių Paslaptis nepaprastai traukė. Ir dabar tiktai tuomet, kai konkrečioje gyvenimo situacijoje pajuntu kažkokį Paslapties dvelksmą, galiu pradėti rašyti, bandydama priartėti prie jos įminimo... Šiandien suprantu, kad suvokiau tai vaiko sąmone, nes sąmoningas noras pačiai rašyti knygas atsirado tik po dvidešimties metų, o vaikystėje ir vėliau paklausta, kuo noriu būti, atsakydavau, jog vertėja. Mokykloje mane girdavo už rašinius, juos garsiai turėdavau skaityti klasės draugams per literatūros pamokas, o pati rašyti eilėraščius pabandžiau tik devintoje

klasėje. Juos išspausdino „Kauno diena“. Mokiausi humanitarinėje mokykloje su sustiprintu lietuvių kalbos ir lotynų kalbos dėstymu, į susitikimus su mumis, mokiniais, dažnai būdavo kviečiami poetai Algimantas Mikuta, Robertas Keturakis, atvažiuodavo ir vilniečių rašytojų. Kai devintoje klasėje laimėjau respublikiniame mokinių rašinių konkurse, susipažinau su to meto jaunosiomis literatūros žvaigždutėmis – poetais Jonu Liniausku, Henriku Bakanu, Ramute Belickaite. Pakviečiau juos į savo mokyklą, bendravome ir neformalioje aplinkoje. Kaip literatūrinis prizas respublikiniame moksleivių konkurse man įsiminė mūsų, jaunujų literatų, kelionė po Dzūkiją, kurios vadovas buvo dramaturgas Juozas Glinskis. O lemiamas posūkis į literatūrą – 1977-ieji, kai prisivertusi nueiti į „Nemuno“ žurnalą ir nunešti keletą savo eilėraščių, buvau pakerėta poeto R. Keturakio, kuris kažką manyje išvelgė ir, ko gero, suprojektavo mano – poetės – kelią. Tokio talentingo jaunujų rašytojų puoselėtojo niekadės daugiau nesu regėjusi. Kitą dieną gavau jo laišką, kuris man buvo brangesnis už visus Rainerio Marijos Rilke’s patarimus jaunajam rašytojui...

- Eilėraštyje „Menininkė“ kiek autoironiškai dėstai, kokia turėtų būti menininkė. Tačiau akivaizdu, kad žmonos pareigos sunkiai suderinamos su kūrėjos pašaukimu. O ką gi daryti, kai šeimoje du menininkai (kaip atsitiko Tau)?

- Pasaulinės literatūros istorija rodo, kad geriau su poezijos pašaukimu susidorodavo vienišos kūrėjos, apsiribodavusios minimalia buitimi, nors tai nereiškia, kad jos būtų nenorėjusios (ar nebandžiusios) kurti šeimos. pacituosiu neseniai Anapilin išlydėtą puikią rusų poetę Belą Achmaduliną:

Завидна мне извечная привычка

Быть женщиной и мужнею женою,

Но уж таков присмотр небес за мною,

Что ничего из этого не вышло.

O mano šeimoje, kurioje – karšinama mama, vyras, du vaikai ir šuo, sklendo ne tik Mūzos, bet ir Muž'ai. Apskritai, jei būtų tekę tekėti ne už menininko, bet už paprastesnio žmogaus, būčiau galėjusi bent juokais pareikšti kaip Margaret Thatcher prieš santuoką – neplausiu indų, nevirsiu kiaušinių, nes esu gimusi svarbesniems dalykams (nors nebūtinai taip ir buvo, kaip teigė Geležinę Ledi suvaidinusi Meryl Streep, šimet apdovanota Oskaro statulėle).

Ką gi daryti, kai šeimoje du menininkai? Tu pats, Romai, ir parašei atsakymą į savo klausimą: reikia daryti, nuolat kažką daryti. Nostalgiskai atsimenu buvusius metus, kai Gyvenimo našta dar nebuvo tokia didelė, ir mes galėjome vienas kitam skaityti ką tik sukurtus opusus. Oras net zvimbavo nuo Mūzų sparnų vasnojimo kaip nuo skitų strėlių.

Tuštuma neegzistavo, nes buvome vienas kitam pirmieji skaitytojai. Dabar pasitaiko visaip. Nors abu dar rašome, bet dažniausiai laukiame, kol susikaups knygos rankraštis, nes ne visada turime laiko perskaityti vienas kitam naujausią kūrinį. O šiandien architektas Audrys Karalius, praeidamas pro šalį, nusistebėjo, kad mes su

Gintaru devintą valandą ryto, atėję iš priešingų Laisvės alėjos pusių, susitinkame pusiaukelėje ir kalbamės kalbamės...

- Įsiskaičiau į Tavo devynių išleistų poezijos rinkinių pavadinimus ir tarsi pajutau Juditos Vaičiūnaitės kūrybos dvelksmą. Aišku, į akis krenta ne tik šis formalus dalykas, bet ir miesto įrėmintos gamtos pojūtis, nušlifuota estetika ir t. t. Koks Tavo santykis su šios poetės kūryba, kas jus sieja ir skiria.

- Man labai trūksta gyvos Juditos Vaičiūnaitės mūsų literatūriniame gyvenime ir jos poezijos tęstinumo. Poetė buvo itin aukštos etinės ir estetiškos laikysenos kūrėja, į jos balsą visada vertėjo įsiklausyti. turėjo subtilų literatūrinį skonį ir labai taktiškai mokėjo išsakyti jos pajaustus kieno nors meninės kūrybos trūkumus. Labai branginu poetės recenziją apie mano trečiąją eilėraščių knygą „Medalionas“. Kaip puikiai ji suprato poeziją, kaip mokėjo pagirti ir taktiškai bakstelėti į trūkumus! Dažnai pavartau pomirtinę poetės rinktinę „Kristalas“, ir atrodo, kad Juditos eilėraščiai vis labiau apsitraukia Laiko patina, kuri dar labiau juos puošia ir saugo nuo irimo. Bene svarbiausias J. Vaičiūnaitės poetinio stiliaus bruožas (man), išskiriantis ją iš kitų poetų tarpo, yra jos ypatingi rimai. Jie tokie subtilūs, jog gali būti lyginami tik su vienetiniais papuošalais. Gaila, kad šiuolaikinė poezija atsisako rimo kaip kad dailininkas savo parašo po geru realistiniu piešiniu, juk vertingos ne tik šiuo metu dailėje madingos abstrakcijos. Su J. Vaičiūnaite mane sieja absoliuti miestietės jausena, o skiria galbūt tai, kad man svarbios egzistencinės pajautos, o savo poetika, ypač jaunystėje, aš buvau gerokai už J. Vaičiūnaite drastiškesnė, stengdamasi atskleisti ir tamsiąsias moters prigimties puses, kurios lietuvių poezijoje, regis, dar nebuvo paliestos.

- Būtų įdomu, jei išsakytum savo nuomonę apie chaosą. Ar kūrybos tikslas „atkovoti“ iš jo nors gabaliuką teritorijos (apie tai bent jau formaliai byloja Tavo klasikinė eilėdara)? O gal užtenka apsiriboti chaoso atspindžiais - tarsi nušviečiant jį iš visų pusių?

- Pagal Hesiodo „Teogoniją“, pirmieji dievai, be kurių, atrodytų, neįmanoma teisinga pasaulio sandara, yra kilę iš Chaoso - jų tarpe net Gaja - motina Žemė ir Erotas - meilės dievas, ką jau kalbėti apie Chroną, ryjantį ne tik savo vaikus, bet ir mus kasdienėje kovoje už būvį. Taigi chaosas yra gana reikšminga personifikacija, be kurios neįmanomas visavertis žmogaus gyvenimas su visais džiaugsmiais ir skauduliais. Tačiau kasdieniame gyvenime nesuvaldytas chaosas dažnai yra blogio šaltinis, pavyzdžiui, kokia nors dar nenustatyta liga, naikinanti žmogaus organizmą. Taigi ir kūryboje apsiriboti chaoso atspindžiais, kad ir nušviečiant jį iš visų pusių, ko gero, nepakanka, labiausiai reikalingas kūryboje vienaip ar kitaip įkūnytas, dažniausiai gana užmaskuotas, kad negadintų kūrinio meninės vertės, kūrėjo požiūris į jį supantį chaosą, jo gyvos emocijos ir vilties kibirkštėlė, žyminti, kad visa, kas blogiausia, per katarsį taip pat gali atnešti palengvėjimą.

- Esi „daiktiška“ poetė, nuosekliai judanti nuo konkrečios detalės link egzistencinių pajautų. Bet yra ir kitas kelias, kai abstrakcijos yra savotiškai personifikuojamos ir sudaiktinamos. Kokius čia išvelgi privalumus ar povandeninius slenksčius?

- Kelias, kai abstrakcijos yra savotiškai personifikuojamos ir sudaiktinamos, yra

prasmingas su sąlyga, kad viskas bus daroma šviežiai ir talentingai. Tai taip pat, anot Roberto Frosto, galėtų būti kelias, kuriuo nėjau, tiesiog mano prigimčiai artimesnė konkreti detalė, todėl, pavyzdžiui, man artimas akmeizmas.

- Pastebėjau, kad Tau krikščionybė - kažkas daugiau nei abstraktus absoliutas (idealistinė duotybė). Bet, einant nuo jo konkrečios tikybos praktikos link, nesunku nugrimzti į didaktiką ir linijinį mąstymą. Kaip savo kūryboje bandai išspręsti šiuos neišvengiamus prieštaravimus?

- Galima sakyti, kad krikščionybė man yra idealistinė duotybė, be kurios gyvenimas būtų skurdus ir neturėtų krypties. Dangaus siųstus ženklus pastebiu savo gyvenime, juos tik reikia laiku įminti ir jais pasitikėti. Žinau, kad mano prigimčiai netiktų užsidaryti kuriame nors vienuolyne ir tyloje, nusišalinus nuo pasaulietinių reikalų praktikuoti tikėjimą. Bet kai gyvenimas, regis, virte verda ir jo slėgis toks didelis, kad užkamuotas nesėkmių žmogus praranda šio gyvenimo skonį, krikščionybė yra tas paskutinis laiptelis, per kurį nevalia peršokti, net kai daugiau nėra į ką atsiremti. kai nėra ženklų, jų nebuvimas vienoje ar kitoje situacijoje taip pat gali būti ženklas. Į didaktiką ir linijinį mąstymą mes grimztame patys, kaip ir aš dabar, tik stengdamasi pažinti tai, kas ne žmogaus jėgoms, nes mintis, kad vienąkart ir visiems laikams supratai Dievą, yra pasipūtėliška ir dar labiau nutolinanti Jo paslaptį. Kaip rašė Grahamas Greenas, „aš atsisakyčiau tikėti Dievą, kuri galėčiau suprasti“. O stengdamiesi jo veikimą pastebėti savo asmeniniame gyvenime ir į tai gilindamiesi, nebegalime paviršutiniškai traktuoti savo tikėjimo.

- Priklausai kol kas dar nelabai gausiai Lietuvoje tikrųjų miesto poetų grupei. Gimei ir iki šiol gyveni Kaune. Kas Tau yra šis miestas? Pamėgink apibūdinti Kauną kaip lyrinį eilėraščio herojų.

- Kaip Marguerite Duras yra parašiusi „Hirosima, mano meile“ (filmo scenarijų ir knygą), taip Tautvyda Marcinkevičiūtė galėtų ištarti „Kaune, mano meile“, ir tai, nors skambėtų banaliai, būtų tiesa. Kaunas yra užsispyręs, turi mažiausiai tris kūnus ir galvas kaip graikų ir romėnų deivė Hekatė, kuri, pajutusi meilės trūkumą, užleidžia blogus sapnus. Tos galvos būtų Centras, Senamiestis ir Žaliakalnis su besidriekiančiais naujųjų statybų kūnais - narsiais Narsiečiais ir paukščio Rok išperėtais Rokais. Vos aš pabandau eilėraštyje, kurio lyrinis herojus yra pats Kaunas, įmūryti kokią nors plytą, žyminčią naują vietą, kitos Hekatės kūno dalys lieka nepatenkintos tol, kol jų „neužganėdinu“, jos irgi nori sulaukti savo eilės... Naujausioje mano knygoje „Greitaeigis Laiko liftas“, kurią išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, yra eilėraštis „Kaunas rugpjūtį“: jame Laisvės alėja žingsniuoja dabartiniai spalvingieji šios gatvės personažai... Taip norėjau bent žodžiu išsaugoti juos tokius, kokius mačiau, nes kartos keičiasi ir po kelerių metų ar dešimtmečių jų neliks. Beje, iš naujausių, dar tik juodraščiuose išblaškytų mano eilėraščių taip pat formuojasi Kauno paveikslas.

- Daug kartų esu kaltintas dėl tarptautinių žodžių gausos savo tekstuose. Tavo eilėraščiuose taip pat jų nestinga, bet panašių priekaištų lyg ir nesusilauki. Ir dar - Tavo kūryboje vyrauja klasikiniai tekstai, bet netrūksta ir eilėraščių proza. Kokias kūrybines galimybes (naujas) Tau suteikė ši forma?

- Tarptautiniai žodžiai man labai patinka. Juose yra išlikusi tų kalbų, iš kurių jie kilę,

dvasia ir garsinė raiška. Daugiausia jų kilę iš senų kilniųjų graikų ir lotynų kalbų, nors yra ir prancūzų, anglų, ispanų, italų kalbų darinių. Vartojant juos rimuotuose eilėraščiuose, galima išgauti šviežią rimą lietuviškam žodžiui, o vartojant juos eilėraštyje proza galima jausti, kaip susidaro savotiškas garsinis kūrybos, tarptautinis žodis įsuka lietuviškus žodžius ir eilėraščio karuselė pradeda skrieti. Be to, tarptautiniai žodžiai yra išskirtinis miesto poetų bruožas, o kas, jeigu ne miesto poetai, turi formuoti intelektualėnę, tik jiems būdingą kalbą eilėraštyje. Rašyti taip, kaip kalbi, o ne nusimesti tarptautinius žodžius eilėraštyje lyg nusiplėštum kaukę. Beje, tarptautinių žodžių nevengia ir Alfonsas Nyka-Niliūnas. Žinoma, vartodamas juos saikingai.

Rašyti eilėraščius proza man taip pat patinka. Niekas, jokia forma nevaržo vienkartinio paties mąstymo proceso ir jį nulėmusio jausmų antplūdžio, tad skubu užrašyti, nes kitą kartą viskas vyks kitaip.

- Stereotipų demitologizavimas (jų griovimas) - viena meno funkcijų. Tai galima atlikti racionaliū minties judesiu arba intymiai subjektyviai. Kuris kelias Tau artimesnis? Kodėl?

- Man artimesnis intymiai subjektyvus kelias, nes tokia mano poetinė prigimtis: gilioje sielos kertelėje sukirba nerami vibracija, kuri ženklina eilėraščio artėjimą. Visą gaubia kamuojanti paslaptis, tad stengdamasi ją išlukštenti aš ir parašau eilėraščių. nusistovėjusius stereotipus, kaip man atrodo, grioviau tik jaunystėje - tol, kol nejučia susiformavo mano poetinis stilius, kurį, matyt, taip pat reikėtų griauti, kad atsinaujinčiau, kai kada tai visai sąmoningai ir darau.

- Noriu pasveikinti su naujausia knyga - W. Shakespeare'o „Sonetų“ vertimais. Jei neklystu, dabar jau keturi lietuvių autoriai išvertė visus sonetus (kur kas daugiau vertė atskirus pluoštus). Kurio vertėjo darbas Tau buvo artimiausias? Ko pasimokei? Gal net trumpai apibūdintum šiuos keturis variantus. Apskritai kokios išvalgos Tave praturtino dirbant su W. Shakespeare'o tekstais?

- Ačiū už pasveikinimą. visus Williūmo Shakespeare'o sonetus yra išvertę keturi lietuvių autoriai: Alfonsas Tyruolis, Aleksys Churginas, Sigitas Geda ir dabar - šių eilučių autorė. Visi didžiojo anglo sonetų vertimai yra sveikintini, nes kuo daugiau tų vertimų yra, tuo artimesnis mums pats W. Shakespeare'as ir turtingesnė pati literatūra.

Pirmą kartą A. Tyruolis sonetus išvertė proza 1944 m. anglistinėms studijoms Insbruko universitetui. Po to perkūrė poetine forma, daugelį metų juos lygino, šlifavo, stilizavo. Visas A. Tyruolio W. Shakespeare'o sonetų vertimas lietuvių kalba išleistas 1964 metais. A. Tyruolis verčia sklandžiai, dažniausiai naudoja moteriškus rimus, tačiau, man regis, jo vertimai netapo labai populiarūs dėl to, kad kartais šlubuoja jo vertimo metrika, yra nemažai kirčio klaidų, daug sunkiai suprantamų žodžių: veikmė, likta, žeismas, narsė, kvaptis, apjakėlis etc. Be to, labai dažnai visą strofą vertėjas konstruoja vien veiksmožodiniais rimais.

1967 m. išleisti A. Churgino išversti W. Shakespeare'o sonetai. Jiems būdinga aukšta rimavimo kultūra, mintis visada sklandi, naudojama klasikinė eilėdara, kaitaliojant

moteriškus ir vyriškus rimus, vertėjas lieka ištikimas savo kadaise išsakytai minčiai, kad kūrinį reikia ne akiai imituoti, bet jo pagrindu sukurti naują.

S. Gedos vertimai (2009) labai sklandūs, jis, kaip ir A. Tyruolis, verčia beveik vien moteriškais rimais, nors dažnai jų vietoje vartoja galūnių sąskambius. S. Gedos poetinis žodynas itin turtingas, versti W. Shakespeare'ą XXI a. beveik nerimuotai, laisvokai elgiantis su originalo forma, kai beveik visa nūdienė originalioji poezija taip pat nenaudoja rimų, yra įdomu ir šiuolaikiška.

Tačiau aš asmeniškai regiu kitokią W. Shakespeare'ą, man jis yra klasikinės eilėdaros virtuožas, jo rimai ryškūs, balsu skaitomi posmai skambūs, versdama stengiausi ne perkurti W. Shakespeare'ą, bet išigilinus palikti kuo daugiau jo paties, žinoma, tokio, kokį jį iš originalo išivaizdavau, ir tiek, kiek leido mano poetinė technika.

- Paskutinis klausimas - iš kitos operos. Kadangi Tavo tekstuose yra ir apokaliptinių motyvų, gal galėtum atskleisti savo požiūrį į dabartį - ir žmonijos, ir Lietuvos lygmeniu.

- Apie apokalipsę aš nenoriu krankseti, tai jau užfiksuota vienoje seniausių Naujojo Testamento knygų, nebent mano giluminės pajautos eilėraščiuose išsilietų tam tikrais apokaliptiniais vaizdais. Kaip rašė Sörenas Kierkegaardas, Kristus yra gyvas ir šiandien, tad kiekvienam žmogui labai svarbu elgtis taip, kad Jo nenuviltų, tam yra Dešimt Dievo įsakymų ir asmeninė tobulėjimo programa, o žmoniją ir Lietuvą sukrečiantys įvykiai - tai tik sunkūs išbandymai, turintys patikrinti mūsų tikėjimo tvirtumą. Nuostabu, kai jam susvyravus, prie jo su nauja jėga grįžtama iš naujo.